

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง
Participation of people in Community Forest
Management for Sustainable Development in Rayong
Province

ปพน วงศ์ตระกูล¹ สฤณี แผนสนธิ¹ มนต์ชัย ศรีเพชรชัย¹ และสมนึก เพชรช่วย¹

Received: September 15, 2024. Revised: December 16, 2024. Accepted:
April 29, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง 2) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดระยอง จำนวน 325 ตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก โดยค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.828 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ผลวิจัยพบว่า 1) ในภาพรวมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง อยู่ในระดับมาก 2) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง พบว่า โมเดลมีความเหมาะสมสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และ 3) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง พบว่า การจัดการป่าชุมชนในจังหวัดระยองมีรูปแบบการทำงานของคณะกรรมการชุมชนที่อาศัยความเข้าใจของคนใน

¹สังกัดนักวิจัยอิสระ; Independent Researcher

Corresponding Email: Wongtrakool.p@gmail.com

ชุมชน โดยมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนการดูแลอนุรักษ์ ป่าชุมชน และพัฒนาป่าชุมชนเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่า ควรส่งเสริมการให้ความรู้ปลูกฝังจิตสำนึกและกระตุ้นเตือนให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนและพร้อมใจกันมีส่วนร่วมพัฒนาป่าชุมชน รวมถึงสร้างความรู้สึกรักและเป็นเจ้าของป่าชุมชน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดการป่าชุมชน การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Abstract

This article aims were to study 1) People's participation in community forest management for sustainable development in Rayong province. 2) Analyze a causal relationship of participation of people in community forest management for sustainable development in Rayong province, and 3) The guideline for people's participation encouragement in community forest management for sustainable development in Rayong province. The data collected by questionnaires, testing with 325 samplings who heads of households living in community forest management in Rayong province. The research sampling was connivance sampling. The reliability value was 0.828 of the questionnaires. The statistical analyzed data were percentage, mean, standard deviation and the confirmation component analysis.

Results of the research showed that 1) Overall, People's participation in community forest management for sustainable development in Rayong province was at a highest level. 2) The result of the causal relationship of participation of people in community forest management for sustainable development in Rayong province revealed that the model was congruent with the empirical data which an according of hypothesis and 3) The guideline for people's participation encouragement in community forest management for sustainable development in Rayong province found that the community forest management in Rayong province was working model of the community committee was based on understanding of community by supported with the government and private in conservation, restoration and development

of community forest for increase the forest areas. It should encourage knowledge for awareness to children, youth and people to utilization community forests understanding and be willing to participate in developing community forests. Including creating a feeling of love and ownership of community forests.

Keywords: People participation, forest community management, development sustainable

บทนำ

ป่าชุมชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อมนุษย์ทั้งทางตรง ได้แก่ การใช้ประโยชน์ในการปลูกสร้างบ้านเรือนและทำเครื่องเรือน เช่น เติง ตู โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น ส่วนทางอ้อม ได้แก่ เป็นแหล่งน้ำลำธาร ช่วยป้องกันอุทกภัย ทำให้ฝนตกตามฤดูกาล หรือเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นต้น โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา กรมป่าไม้ได้นำรูปแบบของเครือข่ายมาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลจัดการป่าชุมชน ทำให้การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ในการดำเนินโครงการป่าชุมชนที่ผ่านมายังไม่แพร่หลายมากนัก เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการจากกฎหมายรับรองสิทธิองค์กรชุมชนและพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่ยังไม่ได้ประกาศใช้ รวมถึงความไม่ชัดเจนของเขตพื้นที่ป่าที่จะประกาศเป็นป่าชุมชน และประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนและผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ การขาดความร่วมมือและการสนับสนุนจาก เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่พร้อมของประชาชน ตลอดจนองค์กรประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการให้ประสบผลสำเร็จ (กิตติศักดิ์ สุรกิจบวร, 2565) มนุษย์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างใกล้ชิดเพราะทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่มนุษย์ได้รับปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย แต่ในขณะเดียวกัน การกระทำของมนุษย์เอง ก็ส่งผลกระทบต่อสภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว มีผลทำให้เกิดการแย่งแย่งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ หากมนุษย์ยังเพิ่มความฟุ่มเฟือยและไม่มีแผนการจัดการและหวังแต่เพิ่มผลกำไรสูงสุดเพียงอย่างเดียว จะส่งผลให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมและขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือการแพร่กระจายของมลพิษจากกระบวนการใช้ทรัพยากรนั้น (เดโช ไชยทัพ, 2566)

จังหวัดระยองมีเนื้อที่ตาม พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ และ พ.ร.ฎ. กำหนดเขตอุทยานแห่งชาติ โดยแยกเป็นป่าสงวนแห่งชาติ 8 แห่ง เนื้อที่ 821.99 ตารางกิโลเมตร หรือ 513,743 ไร่ มีอุทยานแห่งชาติ 2 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติเขาแหลมหญ้า-หมู่เกาะเสม็ด พื้นที่ 81,875 ไร่ และอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง พื้นที่ 42,400 ไร่ รวมทั้งสิ้น จำนวน 198,843 ตารางกิโลเมตร มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน มีพื้นที่ 32,875 ไร่ และสวนรุกขชาติ 2 แห่ง คือ สวนรุกขชาติเพ และสวนรุกขชาติหนองสนม จากข้อมูลล่าสุดพบว่าพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดระยองเหลือประมาณ 313.21 ตารางกิโลเมตร หรือ 195,760 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 9 ของพื้นที่ของจังหวัด อีกทั้งจังหวัดระยองมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ทรงคุณค่าและมีประโยชน์สูงสุดของประเทศ มีแม่น้ำที่สำคัญไหลผ่าน ๒ สาย ได้แก่ แม่น้ำระยอง หรือคลองใหญ่ อีกสายคือแม่น้ำประแสร์ มีสภาพแวดล้อมที่สวยงามเป็นศูนย์รวมของการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น อุทยานแห่งชาติเขาแหลมหญ้า – หมู่เกาะเสม็ด อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง หมู่เกาะมัน (เกาะมันใน เกาะมันกลาง เกาะมันนอก) เป็นต้น (สำนักงานจังหวัดระยอง, 2563) ป่าไม้จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนและความเชื่อเกี่ยวกับป่านำมาซึ่งวิถีชีวิตที่คนจะอยู่ร่วมกับป่า จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมตัวกันมาจัดการป่าชุมชน เพราะต้องการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่เสื่อมโทรม เนื่องจากเกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่เด่นชัด คือ ปัญหาไฟไหม้ป่าทุกปี ซึ่งมีสาเหตุมาจากการล่าสัตว์ เลี้ยงสัตว์บนภูเขา การชิงเผาวัชพืชของบริษัทเอกชนและชาวบ้าน ชุมชนจึงอยากได้ผืนป่าที่สมบูรณ์กลับคืนมา เพราะได้รับผลกระทบในการดำเนินชีวิต จึงได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของป่าชุมชน

ด้วยความสำคัญข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง เพื่อนำมาสู่การแก้ไขปัญหาทรัพยากรป่าชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าและประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่รอบ ๆ ตัว ทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกในการรักษาสีเขียวของสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นและเกิดผลเสียหายนต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการใช้สอยทรัพยากรและรักษาป่าไม้ให้อยู่เคียงคู่กับชุมชนต่อไป

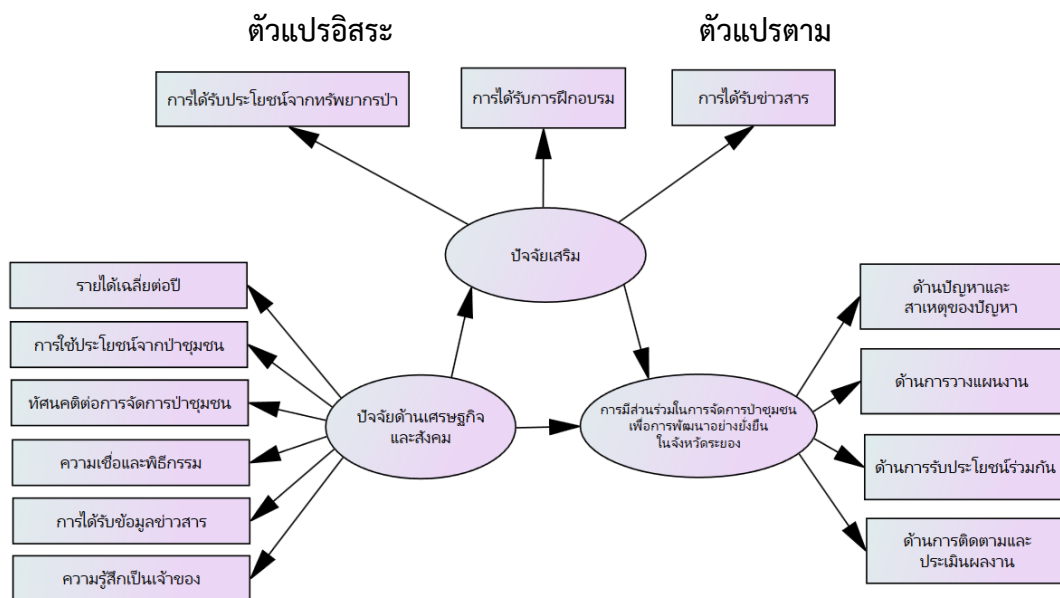
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง

2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง

3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ หัวหน้าครัวเรือนซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่นอนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดระยอง จำนวนทั้งสิ้น 110 แห่ง (ข้อมูลสารสนเทศ กรมป่าไม้, 2567)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ หัวหน้าครัวเรือนซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่นอนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดระยอง ใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามเงื่อนไขของการวิเคราะห์สมการโครงสร้างต้องมีขนาดของกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ 200

ตัวอย่างขึ้นไปในกรณีที่ไม่เดลไม่มีความซับซ้อน (Hair et al., 2014) ที่ได้กล่าวว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมกับการใช้สถิติการวิเคราะห์พหุตัวแปร ควรมีจำนวนอย่างน้อย 5-10 เท่าของดัชนีชี้วัด และควรมีขนาดตัวอย่างอย่างน้อย 200 ตัวอย่าง หรือ 5 เท่าของข้อคำถาม (Kline, 2016) ในการวิจัยนี้มีตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด 13 ตัวแปร 65 ข้อคำถาม ขนาดกลุ่มตัวอย่างจึงไม่ควรน้อยกว่า 325 ตัวอย่าง (65 ข้อคำถาม $\times$ 5 เท่า) ถือได้ว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็นไปตามเงื่อนไขในการวิเคราะห์ ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 325 คน จากนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience sampling)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในจังหวัดระยอง เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทฤษฎีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน ทฤษฎีการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมถึงเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยนี้ใช้พื้นที่ในการดำเนินการวิจัยเป็นการศึกษาเฉพาะประชาชนที่มีสถานะเป็นหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดระยอง

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยนี้เริ่มทำการศึกษาในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนสิงหาคม 2567

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยในครั้งนี้คือ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้

3.1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ และโครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการศึกษา รวมทั้งสร้างข้อคำถามตามนิยามเชิงปฏิบัติการ

3.2 สร้างแบบสอบถามโดยนำข้อคำถามที่ได้พัฒนาเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งนำฉบับร่างแบบสอบถามทำการทดสอบหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และการทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยทดลอง (Try out) กับตัวอย่างจำนวน 30 ตัวอย่าง ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.66-1.00 และได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามวัดทั้งฉบับเท่ากับ 0.828

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชาชนที่มีสถานะเป็นหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดระยอง จนครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง และทำการคัดเลือกกรณีศึกษา และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inference statistics) เพื่อวิเคราะห์ค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (First order confirmatory factor analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 325 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 53.07 มีอายุระหว่าง 51-60 ปี ร้อยละ 33.58 มีสถานภาพในครอบครัวเป็นหัวหน้าสมาชิกครัวเรือน ร้อยละ 100 มีระดับการศึกษาประถมศึกษาตามภาคบังคับ ร้อยละ 74.45 กลุ่มตัวอย่างมีอาชีพหลักที่สร้างรายได้มากที่สุดให้กับครอบครัวคือ การทำนา ร้อยละ 87.23 อาชีพรองที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวคือ รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 50.36 รายได้จากอาชีพหลักที่ได้รายได้พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ในช่วง 0-50,000 บาท ร้อยละ 85.77 และรายได้จากการประกอบอาชีพรองหรืออาชีพเสริมพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรายได้ในช่วง 0-25,000 บาท ร้อยละ 86.13 โดยมีระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านมากที่สุดคือ ระยะเวลา 51-60 ปี ร้อยละ 28.47 และมีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนมากที่สุดจากกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และจากเสียงประกาศตามสายประจำหมู่บ้าน ร้อยละ 33.33 และพบว่า ประโยชน์ที่กลุ่มตัวอย่างได้รับจากป่าชุมชนมากที่สุดอันดับแรกคือ เป็นแหล่งอาหาร เช่น เก็บเห็ด หน่อไม้ สัตว์ขนาดเล็ก และแมลงต่าง ๆ รองลงมาตามลำดับความสำคัญคือ เป็นแหล่งเก็บฟืน เป็นแหล่งสมุนไพร เป็นแหล่งไม้สำหรับทำวัสดุเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพหัตถกรรม เช่น หวาย ไม้ไผ่ เป็นต้น ซึ่งสรุปผลศึกษาได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.889) โดยพบว่า ด้านที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ ด้านการรับประโยชน์ร่วมกัน (ค่าเฉลี่ย 4.127) รองลงมาคือ ด้านการวางแผนงาน (ค่าเฉลี่ย 4.041) และน้อยที่สุดคือ ด้านการติดตามและประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 3.526) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.938) โดยพบว่า ด้านที่ประชาชนให้ความสำคัญมากที่สุดคือ การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.037) รองลงมาคือ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (ค่าเฉลี่ย 3.946) และน้อยที่สุดคือ ความเชื่อและพิธีกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.857) ตามลำดับ

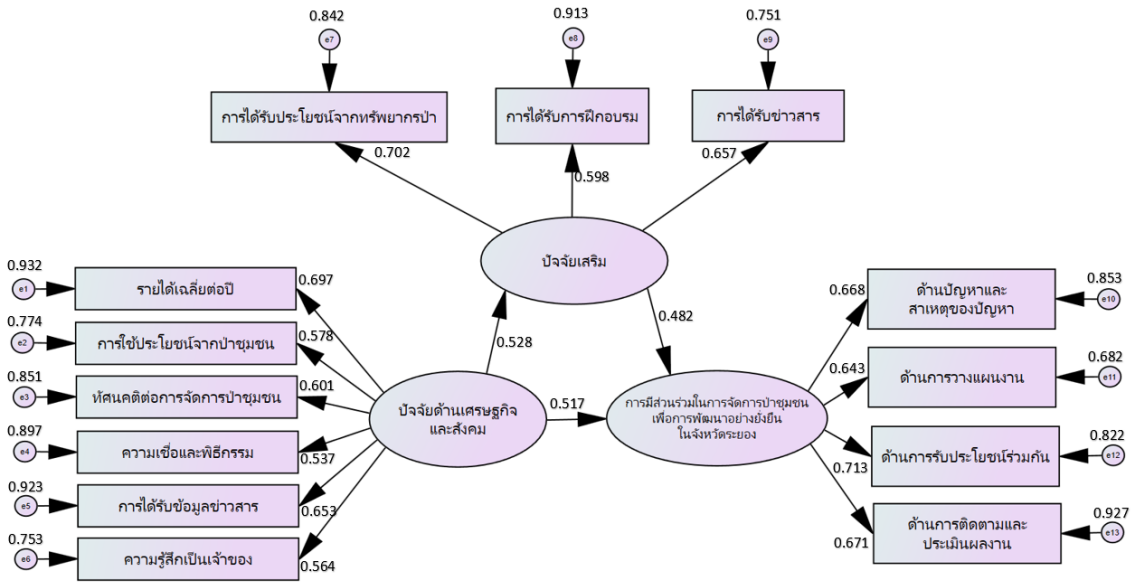
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยเสริม พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.238) โดยพบว่า ด้านที่ประชาชนให้ความสำคัญมากที่สุดคือ การได้รับประโยชน์จากทรัพยากรป่า (ค่าเฉลี่ย 4.305) รองลงมาคือ การได้รับข่าวสาร (ค่าเฉลี่ย 4.283) และน้อยที่สุด การได้รับการฝึกอบรม (ค่าเฉลี่ย 4.160) ตามลำดับ

4. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องและความกลมกลืนของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ดัชนีบ่งชี้ความเหมาะสมพอดี	ค่าดัชนี	เกณฑ์	ผลบ่งชี้
1. ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-square: χ^2)	368.604	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ	-
2. ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (p-value)	0.056	$p > 0.05$	ผ่านเกณฑ์
3. ค่าสถิติไค-สแควร์สัมพัทธ์	1.492	$\chi^2 / df < 2.00$	ผ่านเกณฑ์
4. ดัชนีวัดระดับความเหมาะสมพอดี (GFI)	0.957	$GFI > 0.95$	ผ่านเกณฑ์
5. ดัชนีวัดระดับความเหมาะสมพอดีที่ปรับแก้ (AGFI)	0.988	$AGFI > 0.95$	ผ่านเกณฑ์
7. ดัชนีรากที่สองของความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่า (RMSEA)	0.020	$RMSEA < 0.05$	ผ่านเกณฑ์
8. ดัชนีวัดระดับความเหมาะสมพอดีเชิงเปรียบเทียบ (CFI)	0.997	$CFI > 0.95$	ผ่านเกณฑ์

จากตารางที่ 1 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องค่า Chi-square = 368.604, $\chi^2 / df = 1.492$, p-value = 0.056, GFI = 0.957, AGFI = 0.988, RMSEA = 0.020 และ CFI = 0.997 มีความเหมาะสมสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยค่านัยสำคัญทางสถิติ (p) ค่าค่าสถิติไค-สแควร์สัมพัทธ์ (Relative Chi-square) เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด สามารถแสดงค่าสถิติจากโมเดลที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังภาพที่ 2 ดังนี้

Chi-square = 368.604, df = 247, Chi-square/df = 1.492, p = 0.056,
GFI = .957, AGFI = .988, CFI = .997, RMSEA = .020

ภาพที่ 2 ค่าสถิติของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง (โมเดลที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์)

จากภาพที่ 2 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง ได้รับอิทธิพลทางตรงมากที่สุดจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.517 รองลงมาคือ ปัจจัยเสริม ส่งอิทธิพลทางตรงต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.482 ขณะเดียวกันก็ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากปัจจัยเศรษฐกิจและสังคม โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.528

5. การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง พบว่า ในการจัดการป่าชุมชนเพื่ออนุรักษ์ให้ป่าชุมชนมีสภาพคงอยู่ถาวรและมีพัฒนาการที่อุดมสมบูรณ์ขึ้นโดยการจัดการอย่างเป็นระบบ และสามารถส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาพัฒนาป่าชุมชน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนให้มีตลอดไปจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีการให้ความรู้ปลูกฝังชักจูงและกระตุ้นเตือนให้ประชาชนมีความเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและท้องถิ่น ในการดูแลป่าไม่มีการจัดเวรยามโดยฝ่ายปกครอง ส่วนประชาชนก็มีหน้าที่ช่วยกันสอดส่อง

ดูแล มีการตีตรารอบป่าไม้ให้รู้ว่าเป็นเขตของป่าชุมชนเพื่อมิให้ผู้คนเข้ามาบุกรุก และมีการนำเอาประเพณีความเชื่อเข้ามาอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อเป็นกลยุทธ์ในการอนุรักษ์มิให้มีการลักลอบป่า เช่น การบวชป่า การส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการดูแลป่าโดยมีการผูกเสี่ยวกับต้นไม้เพื่อให้เยาวชนคนนั้นเป็นเจ้าของต้นไม้ให้ดูแลต้นไม้ของตนเองที่มีป่าอยู่ในพื้นที่ชุมชนเพื่อการฟื้นฟูป่าไม้ให้มีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นกว่าเดิมและเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นเจ้าของป่าชุมชนร่วมกัน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.889) เป็นเพราะว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเริ่มต้นจากการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนภายใต้แนวคิดทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน อันเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในชุมชนที่มีการทำงาน เพื่อการอนุรักษ์ป่าด้วยตนเอง นำไปสู่การจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยอาศัยวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่มีอยู่แต่ดั้งเดิมในการยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน และมีการจัดตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนร่วมกันสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ประเมินผลการจัดการป่าชุมชนเพื่อวางมาตรการที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนโดยการมีส่วนร่วม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ สมศักดิ์ ทวีพันธ์ (2564) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนดงมัน ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ที่พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน มีค่าเฉลี่ยในระดับมากทั้งหมด ทั้งในภาพรวม และในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติ การได้รับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล และสอดคล้องกับ ก้องเกียรติ เต็มตำนาน (2565) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการป่าชุมชนโดยการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม ที่พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม อยู่ในระดับมาก โดยการมีส่วนร่วมเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในชุมชนด้วยการใช้ความเชื่อที่มีอยู่แต่ดั้งเดิมในการยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์เพื่อร่วมกันสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์การจัดการป่าชุมชนเพื่อวางมาตรการที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนโดยการมีส่วนร่วม และส่งเสริมชาวบ้านได้นำความรู้และบทเรียนที่ได้มาปรับแก้เพื่อให้สามารถนำมาใช้กับชุมชนอย่างเหมาะสม

2. ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องค่า Chi-square = 368.604, $\chi^2/df = 1.492$, p-value = 0.056, GFI = 0.957, AGFI = 0.988, RMSEA = 0.020 และ CFI = 0.997 มีความเหมาะสมสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สรุปได้ว่า องค์ประกอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยเสริม โดยปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.517 และได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยเสริม มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.482 ขณะเดียวกันปัจจัยเสริมได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.528 อาจเป็นเพราะ การจัดการทรัพยากรป่าชุมชนที่สามารถจัดการได้อย่างยั่งยืนต้องคำนึงถึงการได้ประโยชน์ที่สมดุลกันระหว่างป่ากับชุมชน และมีการวางแผนจัดการโดยไม่แยกป่าออกจากชุมชน การดำเนินการทุกอย่างจะต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และต้องสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน มีการกำหนดกฎระเบียบและบทลงโทษที่ชัดเจนในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนร่วมกัน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ ประเมิน ภาพภักดี (2564) ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออก ที่พบว่า การจัดการป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืนนั้นต้องคำนึงถึงการได้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างป่ากับชุมชน โดยไม่แยกป่าออกจากชุมชน ภายใต้กฎ ระเบียบ และมติของชุมชน ที่สำคัญต้องไม่ส่งผลกระทบต่อ ใดๆ ต่อผลประโยชน์ที่เคยได้รับจากทรัพยากรป่าชุมชน และการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเพาะพันธุ์กล้าไม้สำหรับปลูกป่าเพิ่มหรือทดแทนในโอกาสต่าง ๆ เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าชุมชนเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชน

3. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดระยอง พบว่า การบริหารจัดการป่าชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในดูแลบริหารจัดการป่า 4 ขั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มป่าชุมชน การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกคณะกรรมการป่าชุมชน การมีส่วนร่วมในการกำหนดและรักษากติกาป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน โดยแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ และทำให้สมาชิกยิ่งตระหนักถึงความสำคัญของป่าชุมชนที่เป็นแหล่งดำรงชีวิตประจำวัน จึงเป็นการยึดโยงความรู้สึกรับผิดชอบต่อป่า ชุมชนร่วมกันของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ การมีมาตรการทาง

กฎหมายที่บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นหลักประกันที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงให้กับ การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าของชุมชนได้เป็นอย่างดี ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ ทศพล พงษ์ตะ (2562) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้าน ป่าซางวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ที่พบว่า การจัดการป่าชุมชน โดยชุมชนมีการดำเนินการผ่านกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ การปลูกป่าและการบวชป่า การทำฝาย การทำแนวกันไฟ การสำรวจสภาพป่าและพันธุ์ไม้ และการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสอดคล้องกับ สุวัฒน์ ดวงแสนพุด (2564) ศึกษาเรื่อง การจัดการ ป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาป่าชุมชนภูบอบ บ้านวังน้ำมอก ตำบลพระพุทธบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ที่พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการป่า ชุมชน มีความสัมพันธ์กันทางสังคมที่เรียบง่าย มีเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม เฉพาะถิ่น มีการใช้ประโยชน์และเชื่อมโยงระหว่างสภาพทางสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการ ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมที่เรียกว่า “ป่าชุมชน” เพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิต ประจำวัน

องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาพบได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืนของชุมชน มีจุดแข็ง ของการมีส่วนร่วมประชาชนในพื้นที่ที่ทำหน้าที่ได้อย่างเข้มแข็ง โดยการแบ่งหน้าที่กัน ทำงานเป็นฝ่ายภายใต้การควบคุมและกำกับดูแลจากกำนัน/ผู้ใหญ่บ้านอย่างชัดเจน โดยยึดโยงอยู่กับกฎกติกาของป่าชุมชนอย่างเคร่งครัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้จาก ความร่วมมือจากประชาชน และประชาชนมีจิตสำนึกร่วมกันและหมั่นศึกษาหาความรู้ ร่วมกันจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอยู่เสมอในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และให้ความ ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการจัดการป่าชุมชนร่วมกัน จึงทำให้การปรับเปลี่ยน พฤติกรรมและทัศนคติจากผู้ที่เคยบุกรุกทำลายป่ามาเป็นฝ่ายเดียวกันกับชาวบ้านที่ อนุรักษ์บำรุงรักษาป่าชุมชนและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนมี ความสมดุลและยั่งยืนสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรกำหนดนโยบายในการจัดการบำรุงรักษา และกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติป่าที่ชัดเจน
2. รัฐบาลควรมีแนวนโยบายที่มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางกับให้กับชุมชนในการจัดการ ป่าชุมชนและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น
3. รัฐบาลควรสนับสนุนส่งเสริมสร้างยกย่องผู้นำของชุมชนที่มีความเข้มแข็งและเป็นตัวอย่างที่ดีที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ควรจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้นำและชุมชนประสานงานร่วมกันทำกิจกรรมในการจัดการป่าชุมชน และการใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างชุมชนกับชุมชน
2. ควรเสริมสร้างให้ชุมชนมีการปลูกจิตสำนึกในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเริ่มที่จากเด็ก เยาวชน จนถึงระดับผู้ใหญ่
3. ควรส่งเสริมให้ประชาชนหมั่นสอดส่องดูแลและนำปัญหาของป่าชุมชนมาปรับปรุงแก้ไขแล้วกำหนดเป็นกฎระเบียบในการดูแลรักษาป่าชุมชนเพื่อให้เกิดการจัดการดำเนินการต่อไปในอนาคต
4. ควรสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายป่าชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงให้กว้างมากขึ้นเพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และมีแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมและถูกต้อง
5. ควรมีการรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนนำบุตรหลานเข้าไปช่วยปฏิบัติหน้าที่ดูแลและรักษาป่าชุมชนของตน เพื่อให้เกิดความซึ่มซับในคุณค่าของป่าชุมชน และเกิดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของป่าชุมชน ตลอดจนเกิดความเคยชินในการลงมือปฏิบัติในการดูแลรักษาป่าชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาด้วยรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เช่น การ สัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลและ รายละเอียดเชิงลึก เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กิตติศักดิ์ สุรกิจบวร. (2565). **ชีวิตของพลเมืองผู้ขับเคลื่อนป่าชุมชน**. สืบค้นออนไลน์เมื่อ 7 กรกฎาคม 2566 จาก <https://www.recoftc.org/thailand/stories/ชีวิตของพลเมืองผู้ขับเคลื่อนป่าชุมชน>
- ก้องเกียรติ เต็มตำนาน. (2565). **รูปแบบการจัดการป่าชุมชนโดยการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม**. ปรินญาปรัชญาดุสิตบัณฑิตสาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เดโช ไชยทัพ. (2566). **‘ป่าชุมชน’ ขจัดความจน ‘ฝ่าย’ สร้างชีวิต-เศรษฐกิจชุมชน**. สืบค้นออนไลน์เมื่อ 7 กรกฎาคม 2566 จาก <https://thecitizen.plus/node/72540>
- ทศพล พงษ์ตะ. (2562). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย**. **วารสารการเมืองการปกครอง**, 9(3) , 71-94.
- ประเมิน กาฬภักดี. (2564). **แนวทางการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออก**. **วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น**. 5(1) , 1-27.
- สำนักงานจังหวัดระยอง. (2563). **สรุปข้อมูลจังหวัดระยอง 2562**. ระยอง: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด.
- สุวัฒน์ ดวงแสนพุด. (2564). **การจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาป่าชุมชนภูโปบ บ้านวังน้ำมอก ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย**. **ว.มรณ**. 15 (1), 93-107.
- สมศักดิ์ ทวีนนท์. (2564). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนดงมันตำบลค้อเหนือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Hair, J. F. (Jr.), Hult, G. T. M., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2014). **A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM)**. California, CA: Sage Publications
- Kline. (2016). **Principle and Practice of Structural Equation Modeling**. New York: The Guilford Press.